

PEDAGOGLARDA KREATIVLIK VA IJODKORLIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM PSIXOLOGIK VAZIFALARI

Jumaniyazova Iroda Ahmadjonovna

Xorazm viloyati Xonqa tumani 46-son maktab psixologi

Matmurotova Gulyor G'ulom qizi

Xorazm viloyati Xonqa tumani 21-son maktab psixologi

Ro'zmetova Dilrabo Abdrimovna

Xorazm viloyati Xonqa tumani 1-son maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada pedagoglarda kreativlik qobiliyatini shakllantirishning psixologik jihatlari, kreativ fikrlashni rivojlantirish omillari hamda ta'lim jarayonida ijodkor pedagog shaxsining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, kreativ yondashuvni rivojlantirishda psixologik muhit va motivatsiyaning o'rni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Kreativlik, pedagogik faoliyat, ijodkorlik, kreativ fikrlash, motivatsiya, innovatsion yondashuv, psixologik muhit, pedagogik mahorat, shaxs rivojlanishi, kasbiy kompetensiya.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida zamonaviy yondashuvlarni qo'llash, o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish pedagoglardan yuqori darajadagi kreativlikni talab etmoqda. Kreativlik — bu yangicha fikrlash, noodatiy yechim topish va mavjud muammolarga ijodiy yondashish qobiliyatidir. Pedagogning kreativligi ta'lim sifati va o'quvchilarning bilim olish motivatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kreativ pedagog dars jarayonini qiziqarli tashkil etadi, interaktiv metodlardan foydalanadi va o'quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi.

Pedagoglarda kreativlik qobiliyatini shakllantirishning asosiy psixologik vazifalaridan biri — ijodiy fikrlashni rivojlantirishdir. Pedagog o'z faoliyatida stereotiplardan voz kechib, yangicha metod va texnologiyalarni qo'llashga intilishi lozim.

Joy Paul Guilford kreativlikni divergent tafakkur bilan bog‘lagan va insonning turli g‘oyalarni erkin yaratish qobiliyatini kreativ fikrlashning asosi deb hisoblagan. Kreativlikni rivojlantirishda motivatsiya muhim ahamiyatga ega. Pedagog o‘z kasbiga qiziqish bilan yondashsa, yangi bilimlarni o‘rganishga intilsa va o‘z ustida muntazam ishlasa, unda ijodiy faoliyatga ehtiyoj kuchayadi.

Ta‘lim muassasasidagi sog‘lom psixologik muhit ham pedagog kreativligiga ta‘sir ko‘rsatadi. O‘zaro hurmat, qo‘llab-quvvatlash va erkin fikr almashish muhiti pedagoglarning ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqaradi. Abraham Maslow insonning o‘z imkoniyatlarini namoyon etishga bo‘lgan ehtiyoji mavjudligini ta‘kidlagan. Kreativ faoliyat esa shaxsning o‘zini namoyon qilishiga xizmat qiladi. Pedagoglarda kreativlikni shakllantirish uchun treninglar, seminarlar va innovatsion loyihalarda ishtirok etish muhimdir. Bunday faoliyat pedagogning kasbiy dunyoqarashini kengaytiradi va yangi pedagogik g‘oyalarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Kreativ pedagog o‘quvchilar bilan samarali muloqot qila oladi, ularning qiziqish va ehtiyojlarini hisobga oladi. Bu esa o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, pedagoglarda stressga bardoshlilik va emotsional barqarorlikni rivojlantirish ham kreativlik uchun muhim omil hisoblanadi. Ruhiy zo‘riqish va kasbiy charchoq ijodiy fikrlashni pasaytirishi mumkin. Carl Rogers ijodkorlik rivojlanishi uchun erkin va qo‘llab-quvvatlovchi muhit zarurligini ta‘kidlagan. Shu sababli pedagoglarga nisbatan ishonch va rag‘bat muhitini yaratish muhimdir.

Pedagogik faoliyatda kreativ yondashuvni qo‘llash o‘quvchilarda ham mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik va ijodkorlik sifatlarini shakllantiradi. Natijada ta‘lim jarayonining samaradorligi ortadi. XXI asr axborotlar oqimi davrida ijtimoiy hayotimizning barcha jabhalariga, shu jumladan, ta‘lim-tarbiya sohasiga ham ko‘plab yangiliklar kirib kelmoqda. Ushbu yangiliklar bilan bir qatorda ularni yorituvchi yangi tushunchalar ham bizning ilmiy tilimizda qo‘llanilishi kuzatilmoqda. Pedagogik ijodkorlik zamonaviy ta‘lim tizimining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi kunda ta‘lim jarayonida faqat tayyor bilimlarni yetkazish emas, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy tafakkuri va tashabbuskorligini rivojlantirish

asosiy vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shu sababli pedagogning ijodiy yondashuvi ta‘lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik ijodkorlik — bu o‘qituvchining ta‘lim-tarbiya jarayoniga yangicha va samarali usullar bilan yondashishi, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda darsni tashkil etish qobiliyatidir.

Ijodkor pedagog doimo izlanishda bo‘ladi, yangi pedagogik texnologiyalarni o‘rganadi va amaliyotga tatbiq etishga intiladi. Bunday pedagog darslarni qiziqarli, interaktiv va mazmunli tashkil etadi. Natijada o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi ortadi, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarga yechim topish ko‘nikmalari rivojlanadi. Shu sababli pedagog o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatishi, ularni erkin fikrlashga undashi va ijodiy faoliyatga rag‘batlantirishi zarur.

Pedagogik ijodkorlik pedagogning kasbiy mahorati bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘qituvchi o‘z fanini mukammal bilishi bilan birga, uni qiziqarli tarzda yetkazib bera olishi ham kerak. Ayniqsa, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, interaktiv metodlarni qo‘llash va innovatsion yondashuvlar ijodkorlikning muhim ko‘rinishlari hisoblanadi. Ijodkorlikni rivojlantirishda motivatsiya muhim ahamiyatga ega. Kasbiga mehr bilan yondashuvchi pedagog doimo o‘z ustida ishlaydi va yangilik yaratishga intiladi. Abraham Maslow insonning o‘z imkoniyatlarini namoyon etishga bo‘lgan ehtiyoji mavjudligini ta‘kidlagan. Pedagogik ijodkorlik esa shaxsning o‘z salohiyatini yuzaga chiqarish vositalaridan biri hisoblanadi. Ta‘lim muassasasidagi sog‘lom psixologik muhit ham pedagogik ijodkorlikka katta ta‘sir ko‘rsatadi. O‘zaro hurmat, hamkorlik va qo‘llab-quvvatlash muhiti mavjud bo‘lgan jamoada pedagoglarning ijodiy faolligi yuqori bo‘ladi. Seminarlar, treninglar va metodik tadbirlar pedagoglarning kreativ fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi.

Pedagogik ijodkorlik o‘quvchilarning ta‘limga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi, ularda mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik va ijodiy yondashuvni shakllantiradi. Natijada ta‘lim sifati ortadi hamda barkamol va faol shaxsni tarbiyalash imkoniyati kengayadi. Jumladan pedagogika, yani ta‘lim-tarbiya sohasida keyingi 20-yil ichida «kreativlik» tushunchasiga alohida to‘xtab o‘tmoqchimiz. Bu tushuncha so‘nggi yillarda

talim-tarbiya jarayonlarida ma'lum darajada keng qo'llanilmoqda. Bu tushunchaning mazmun va ma'nosini tahlil etishga hamda insonlarda kreativlikning shakllanganlik darajasini aniqlashga doir qator tadqiqotlar olib borilgan. Kreativlik — shaxsning muammoli vaziyatlardan tafakkuri orqali, takrorlanmas yo'l bilan chiqib ketish, unga ijodiylik bilan yondasha olish qobiliyati hisoblanadi.

"Ijodkorlik - bu ko'pchilikka noma'lum va murakkab xususiyatlarni o'rganishga imkon beruvchi tafakkuri va ruhiyatining har xil sharoitlarda jamol ko'rsatishi bilan bog'liq o'ziga xos fikrlash faoliyati modeli", "Ijodkorlik - bu aql gimnastikasi, u nafaqat donishmandlargagina kerak va hatto oddiy ijodkor odamga ham zarur", "Ijodkorlik - bu avvalo mehnatga ijodiy munosabatda bo'lishni tarbiyalash, yangi bilimlarni o'zagartirishni uddalay olish, maqsad sari intiluvchanlik, g'alaba uchun kurash, o'z-o'zini takomillashtirish va o'zlikni anglashdir" kabi ta'riflar ijodkorlikning o'ziga xos mohiyati haqida ochib berilgan.¹

O'qituvchi kreativligi (ijodkorlik) - pedagogning an'anaviy pedagogik fikrlashdan farqli ravishda ta'lim va tarbiya jarayonini samaradorligi ta'minlashga xizmat qiluvchi yangi g'oyalarni yaratish, shuningdek, mavjud pedagogik muammolarni ijobiy hal qilishga bo'lgan tayyorgarligini tavsiflovchi qobiliyati hisoblanadi.

“Pedagogik ijodkorlik” quyidagi ikki holatni kafolatlay olishi zarur:

1) o'qituvchilar tomonidan o'quv fanlarini past o'zlashtirayotgan va ularni o'rganishni zerikarli deb hisoblayotgan o'quvchilar e'tiborlarini fan asoslarini o'zlashtirishga jalb etish;

2) o'qituvchilarga o'quvchilarda kreativ fikrlash va ijodiy faoliyat natijalarini rag'batlantirishga xizmat qiladigan strategiya va vositalarni tavsiya etish qilish orqali auditoriyada ulardan samarali foydalanishlari uchun imkoniyat yaratish. Xo'sh, o'quvchini qanday ijodiy fikrlashga o'rgatish mumkin?

O'quvchilarni erkin fikrlashga o'rgatish, darslarni yangi texnologiya va metodlar orqali o'tish o'quvchida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish bilan birga ulardagi ijodiylik, yaratuvchanlik qobiliyatini ham shakllantirishga xizmat qiladi.

Ijodkorlik faoliyatini alloma Forobiy "bu jarayonda inson barcha aqliy va ruhiy fazilatlarini ishga soladi. Ijodiy faoliyatining hal qiluvchi onlari, odatda, alohida diqqat bilan, kishining kuch va qobiliyatlari mavj urgan holatlar bilan bog'liq bo'ladi",- deb izohlaydi.

Atrofga nazar solsangiz inson ijodkorligining beqiyos va hayratlanarli namunalariga duch kelasiz: elektron xizmatlar, virtual olam, internet va shu kabilar. Bularning barchasi inson tafakkuri mahsulidir. Mana shunday ijodiy tafakkurni shakllantirish ta'lim-tarbiya jarayonidan boshlanadi. Pedagoglarda kreativ faoliyatni bilishga oid (gnostik), loyihalash, ijodiy-amaliy (konstruktiv), tadqiqotchilik, muloqotga kiruvchanlik (kommunikativ), tashkilotchilik, texnik-texnologik tashkil etishga imkon beradigan malakalardir.

O'quvchilar o'zlarining kreativ fikrlash qobiliyatlarini qulay muhitda to'la namoyon qilishlari mumkin. Agar o'quvchilarda muvaffaqiyatsizlikka uchrash qo'rquv hissi mavjud bo'lsa, fikrni noto'g'ri ifodalashdan hadiksirasalar, tanqidga uchrasalar, bunday vaziyatda ularda kreativ fikrlash ko'nikmalarini samarali shakllantirish yoki rivojlantirish mumkin bo'lmaydi. O'quvchilarda kreativlikni odatga aylantirish orqaligina kreativ fikrlash ko'nikmasini muvaffaqiyatli shakllantirish mumkin. Bu jarayonda ular tomonidan mavzu mazmunining puxta anglanishi va kreativ fikrlash ko'nikmalarini baholashda qo'llaniladigan metod va vositalar muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zini tavakkaldan olib qochish, fikrlash va xatti-harakatlarda qo'pollikka yo'l qo'yish, shaxs fantaziyasi va tasavvurining yuqori baholanmasligi, boshqalarga tobe bo'lish, har qanday holatda ham faqat yutuqni o'ylash kabi omillar shaxsda kreativlikni rivojlantirishga to'sqinlik qiladi. O'quvchilarni kreativ fikrlashga o'rgatish, ularda kreativ tafakkurni shakllantira olish uchun avvalo o'qituvchining o'zi kreativ, ijodkor shaxs bo'lishi zarur. Bordi-yu, uning o'zi kreativlik sifatlariga ega bo'lmasa, u holda qanday qilib, o'quvchilarni kreativ fikrlashga rag'batlantira oladi. Chiqariladigan yagona xulosa quyidagicha: o'qituvchining ijodkor va kreativ bo'lishi yoki bo'lmasligi emas, balki darslarni ijodkorlik, kreativlik ruhida tashkil etishi, yangi g'oyalarni ta'lim jarayonida sinab ko'rishga intilishi zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarda kreativlik qobiliyatini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish, sog'lom psixologik muhit yaratish va pedagoglarni innovatsion faoliyatga rag'batlantirish orqali ta'lim sifatini oshirish mumkin. Kreativ pedagog esa o'quvchilarning intellektual va ijodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'oziev E.G. Umumiy psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2017.
2. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya. — Toshkent, 2018.
3. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. — Toshkent: Sharq, 2020.
4. Nishonova Z.T. Psixologik xizmat asoslari. — Toshkent, 2021.
5. Joy Paul Guilfordning kreativ tafakkur nazariyasi.
6. Abraham Maslowning ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasi.
7. Carl Rogersning insonparvarlik nazariyasi.